

Rozwiązywanie równań i układów równań nieliniowych

Łukasz Wala

*AGH, Wydział Informatyki, Elektroniki i Telekomunikacji
Metody Obliczeniowe w Nauce i Technice 2021/2022*

Kraków, 15 maja 2022

1 Problem 1

1.1 Opis problemu

Główną ideą zadania jest wyznaczenie pierwiastków równania $f(x) = 0$ w zadanym przedziale metodą Newtona oraz metodą siecznych. Dla metody Newtona punkty startowe wybierane będą rozpoczynając od wartości końców przedziału, zmniejszając je o 0.1 w kolejnych eksperymentach numerycznych. Odpowiednio dla metody siecznej jeden z końców przedziału stanowić powinna wartość punktu startowego dla metody Newtona, a drugi - początek, a następnie koniec przedziału $[a, b]$.

Badana funkcja:

$$f(x) = mxe^{-n} - me^{-nx} + 1/m$$

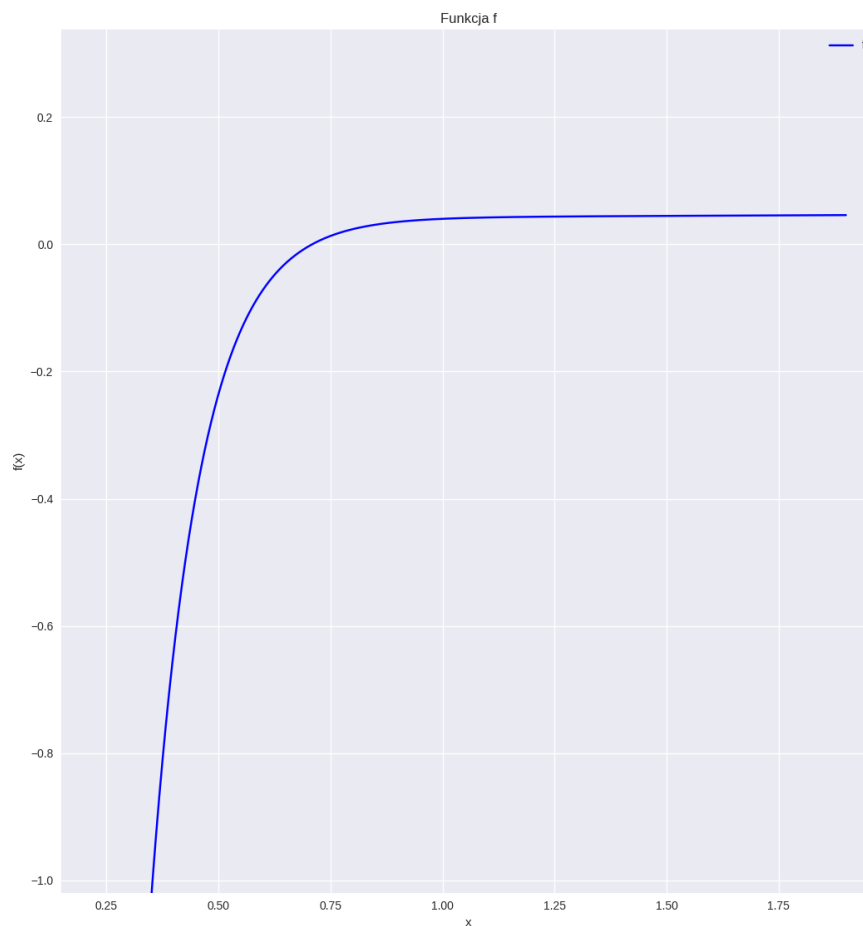
Gdzie $n = 9$, $m = 25$ oraz $x \in [0.1, 1.9]$.

Liczba iteracji dla obu tych metod (dla różnych dokładności ρ) zostanie porównana, stosując kryteria stopu:

1. $|x_{(i+1)} - x_{(i)}| < \rho$
2. $|f(x_i)| < \rho$

1.2 Opracowanie

Wykres badanej funkcji wygląda następująco:

Rysunek 1: Funkcja f

Już na jego podstawie można przewidywać, że miejsce zerowe funkcji znajduje się w okolicach $x = 0.7$.

1.2.1 Metoda Newtona

Obie metody zaimplementowane zostały w języku Python. W metodzie Newtona konieczna jest znajomość pochodnej funkcji f , zostanie ona wyznaczona analitycznie:

$$f'(x) = me^{(-n)} + nme^{(-nx)}$$

Żeby zastosować metodę Newtona muszą być spełnione warunki:

1. funkcja jest ciągła,

2. w przedziale znajduje się dokładnie jeden pierwiastek,
3. funkcja ma różne znaki na krańcach przedziału,
4. pierwsza i druga pochodna funkcji mają stały znak w tym przedziale.

W przypadku funkcji f wszystkie warunki są spełnione.

Poniżej znajdują się tabele z wynikami oraz liczbami iteracji dla różnych punktów startowych, dokładności i kryteriów stopu (kolumny - dokładność ρ , wiersze - punkt startowy):

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
1.90	126	127	128	128	128
1.80	126	127	127	127	128
1.70	124	125	126	126	126
1.60	121	122	123	123	123
1.50	115	116	116	116	117
1.40	101	102	102	103	103
1.30	78	79	79	80	80
1.20	50	51	51	51	52
1.10	26	27	28	28	28
1.00	13	13	14	14	15
0.90	6	7	8	8	8
0.80	3	4	5	5	5
0.70	1	2	3	3	3
0.60	3	4	5	5	5
0.50	4	5	6	6	6
0.40	5	6	7	7	7
0.30	6	7	8	8	8
0.20	7	8	8	9	9
0.10	8	9	9	10	10

Tabela 1: Liczba iteracji dla kryterium 1

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
1.90	125	126	126	127	127
1.80	124	125	126	126	127
1.70	123	124	125	125	125
1.60	120	121	122	122	122
1.50	113	114	115	115	116
1.40	99	100	101	101	102
1.30	76	77	78	78	79
1.20	48	49	50	50	51
1.10	25	26	27	27	27
1.00	11	12	13	13	13
0.90	5	6	6	7	7
0.80	2	3	4	4	4
0.70	1	1	2	2	2
0.60	2	3	3	4	4
0.50	3	4	4	5	5
0.40	4	5	5	6	6
0.30	5	6	6	7	7
0.20	6	7	7	8	8
0.10	7	8	8	9	9

Tabela 2: Liczba iteracji dla kryterium 2

Nietrudno zauważyć, że niezależnie o warunku, metoda Newtona potrzebuje tym więcej iteracji, im dalej znajduje się od pierwiastka, z tym, że iteracji przybywa znacznie szybciej w stronę prawego krańca przedziału. Jest to spowodowane faktem, że dla większych x funkcja się wypłaszcza, przez co pierwsza styczna jest prawie równoległa z osią X (dla 1.9 punkt przecięcia pierwszej stycznej to ok. -12). Dla ujemnych lub bardzo małych x funkcja natomiast jest bardzo stroma, więc każda iteracja daje niewielki postęp ku pierwiastkowi. Dokładność nie ma dużego wpływu na liczbę iteracji.

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
1.90	0.709233	0.70938659	0.709386700	0.70938670074244	0.70938670074244
1.80	0.709380	0.70938670	0.709386700	0.70938670057208	0.70938670074249
1.70	0.708984	0.70938597	0.709386700	0.70938670074017	0.70938670074017
1.60	0.708979	0.70938596	0.709386700	0.70938670074006	0.70938670074006
1.50	0.709381	0.70938670	0.709386700	0.70938670063318	0.70938670074249
1.40	0.709365	0.70938669	0.709386698	0.70938670074249	0.70938670074249
1.30	0.709371	0.70938669	0.709386699	0.70938670074249	0.70938670074249
1.20	0.709377	0.70938670	0.709386700	0.70938670035667	0.70938670074249
1.10	0.709047	0.70938618	0.709386700	0.70938670074132	0.70938670074132
1.00	0.709384	0.70938426	0.709386700	0.70938670071595	0.70938670074249
0.90	0.709247	0.70938661	0.709386700	0.70938670074246	0.70938670074246
0.80	0.709021	0.70938610	0.709386700	0.70938670074092	0.70938670074092
0.70	0.709003	0.70938604	0.709386700	0.70938670074059	0.70938670074059
0.60	0.709214	0.70938656	0.709386700	0.70938670074241	0.70938670074241
0.50	0.709148	0.70938644	0.709386700	0.70938670074221	0.70938670074221
0.40	0.709193	0.70938653	0.709386700	0.70938670074237	0.70938670074237
0.30	0.709256	0.70938662	0.709386700	0.70938670074247	0.70938670074247
0.20	0.709306	0.70938667	0.709386672	0.70938670074249	0.70938670074249
0.10	0.709340	0.70938669	0.709386691	0.70938670074249	0.70938670074249

Tabela 3: Wyniki dla warunku 1

Mniejsza wartość ρ skutkuje większą liczbą cyfr niezmiennych dla każdego punktu startowego.

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
1.90	0.703480	0.70923364	0.709233642	0.709386596	0.70938659621
1.80	0.692741	0.70820814	0.709380522	0.709380522	0.70938670057
1.70	0.699758	0.70898435	0.709385979	0.709385979	0.70938597900
1.60	0.699701	0.70897963	0.709385961	0.709385961	0.70938596197
1.50	0.693662	0.70833216	0.709381752	0.709381752	0.70938670063
1.40	0.686576	0.70721198	0.709365723	0.709365723	0.70938669877
1.30	0.688373	0.70753170	0.709371424	0.709371424	0.70938669970
1.20	0.690898	0.70794044	0.709377403	0.709377403	0.70938670035
1.10	0.700560	0.70904775	0.709386188	0.709386188	0.70938618844
1.00	0.696264	0.70864681	0.709384262	0.709384262	0.70938426244
0.90	0.703759	0.70924766	0.709247665	0.709386614	0.70938661448
0.80	0.700223	0.70902175	0.709386106	0.709386106	0.70938610687
0.70	0.709003	0.70900399	0.709386047	0.709386047	0.70938604770
0.60	0.703113	0.70921421	0.709214213	0.709386568	0.70938656800
0.50	0.702006	0.70914872	0.709148723	0.709386448	0.70938644812
0.40	0.702742	0.70919343	0.709193437	0.709386534	0.70938653411
0.30	0.703940	0.70925636	0.709256364	0.709386624	0.70938662494
0.20	0.705125	0.70930666	0.709306664	0.709386672	0.70938667215
0.10	0.706154	0.70934050	0.709340505	0.709386691	0.70938669121

Tabela 4: Wyniki dla warunku 2

Zastosowanie drugiego kryterium stopu daje natomiast mniej dokładne wyniki dla takiej samej wartości ρ (mniejsza liczba cyfr nizmennych niezależnie od punktu startowego, dla dokładności 0.000001 kryterium 1 ma niezmiennie 11 cyfr po przecinku niezależnie od punktu startu, kryterium 2 tylko 5).

1.2.2 Metoda siecznych

Żeby zastosować metodę siecznych muszą być spełnione warunki:

1. funkcja jest ciągła,
2. funkcja ma różne znaki na krańcach przedziału,

Pierwszą przewagą metody siecznych nad metodą Newtona jest mniejsza liczba warunków oraz fakt, że pochodna nie musi być znana.

Poniżej tabele z iteracjami i dokładnościami (analogicznie jak w przypadku metody Newtona):

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	1	270	377	474	570
[0.10, 1.80]	1	257	364	461	558
[0.10, 1.70]	1	243	351	448	544
[0.10, 1.60]	1	229	336	433	529
[0.10, 1.50]	1	213	321	418	514
[0.10, 1.40]	1	196	304	401	497
[0.10, 1.30]	1	178	285	382	478
[0.10, 1.20]	1	158	265	362	458
[0.10, 1.10]	1	135	242	339	436
[0.10, 1.00]	1	109	217	314	410
[0.10, 0.90]	1	78	185	282	378
[0.10, 0.80]	1	33	140	237	334
[0.10, 0.70]	2	3	4	5	5
[0.10, 0.60]	4	7	10	12	15
[0.10, 0.50]	6	12	17	23	28
[0.10, 0.40]	9	19	30	42	53
[0.10, 0.30]	11	30	53	76	99
[0.10, 0.20]	13	46	92	139	186

Tabela 5: Liczba iteracji dla kryterium 1

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	292	396	493	589	685
[0.10, 1.80]	279	384	480	577	673
[0.10, 1.70]	266	370	467	563	659
[0.10, 1.60]	251	356	452	548	645
[0.10, 1.50]	235	340	437	533	629
[0.10, 1.40]	218	323	420	516	612
[0.10, 1.30]	200	305	401	498	594
[0.10, 1.20]	180	284	381	477	573
[0.10, 1.10]	157	262	359	455	551
[0.10, 1.00]	131	236	333	429	525
[0.10, 0.90]	100	204	301	397	493
[0.10, 0.80]	55	160	257	353	449
[0.10, 0.70]	1	2	3	3	4
[0.10, 0.60]	3	5	8	11	13
[0.10, 0.50]	6	11	17	22	28
[0.10, 0.40]	11	22	33	44	55
[0.10, 0.30]	21	43	66	88	111
[0.10, 0.20]	42	86	133	180	227

Tabela 6: Liczba iteracji dla kryterium 2

Dla warunku 1 przy $\rho = 0.01$ prawdopodobnie występuje błąd, zostanie to potwierdzone przy tabelach z wynikami, Widać również wyraźny spadek liczby iteracji gdy początek przedziału staje się równy 0.7, jest to oczywiście spowodowane faktem, że przy takiej konfiguracji pierwiastek nie znajduje się już w przedziale i założenia metody nie są spełnione.

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	1	270	377	474	570
[0.20, 1.90]	54	139	186	230	273
[0.30, 1.90]	45	70	89	108	126
[0.40, 1.90]	26	32	36	38	67
[0.50, 1.90]	14	18	27	59	90
[0.60, 1.90]	12	14	47	80	114
[0.70, 1.90]	5	14	21	29	35

Tabela 7: Liczba iteracji dla kryterium 1

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	292	396	493	589	685
[0.20, 1.90]	131	179	223	267	311
[0.30, 1.90]	59	79	98	116	134
[0.40, 1.90]	25	31	33	58	92
[0.50, 1.90]	11	15	49	81	112
[0.60, 1.90]	4	37	72	105	139
[0.70, 1.90]	5	14	21	28	35

Tabela 8: Liczba iteracji dla kryterium 2

Przy zmieniającym się początku przedziału po przekroczeniu x równemu pierwiastkowi rutyna wpada w nieskończoną pętlę, wyniku nie można otrzymać, z tego samego powodu, który jest opisany powyżej.

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	1.9	0.757249	0.71361	0.7098050	0.709428616
[0.10, 1.80]	1.799	0.7575	0.71364	0.7098082	0.709427939
[0.10, 1.70]	1.699	0.7580	0.71359	0.7098028	0.709428396
[0.10, 1.60]	1.599	0.7575	0.71364	0.7098076	0.709428883
[0.10, 1.50]	1.499	0.7578	0.71358	0.7098013	0.709428252
[0.10, 1.40]	1.399	0.7579	0.71358	0.7098022	0.709428336
[0.10, 1.30]	1.299	0.7575	0.71364	0.7098079	0.709428907
[0.10, 1.20]	1.199	0.7572	0.71361	0.7098052	0.709428640
[0.10, 1.10]	1.099	0.7576	0.71365	0.7098092	0.709428041
[0.10, 1.00]	0.999	0.7577	0.71357	0.7098005	0.709428167
[0.10, 0.90]	0.899	0.7574	0.71363	0.7098068	0.709428796
[0.10, 0.80]	0.799	0.7576	0.71365	0.7098092	0.709428038
[0.10, 0.70]	0.699	0.6999	0.69999	0.6999999	0.699999999
[0.10, 0.60]	0.599	0.5999	0.59999	0.5999999	0.599999999
[0.10, 0.50]	0.499	0.4999	0.49999	0.4999999	0.499999999
[0.10, 0.40]	0.399	0.3999	0.39999	0.3999999	0.399999999
[0.10, 0.30]	0.299	0.2999	0.29999	0.2999999	0.299999999
[0.10, 0.20]	0.199	0.1999	0.19999	0.1999999	0.199999999

Tabela 9: Wyniki dla warunku 1

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	0.73930	0.712081	0.709652	0.7094132	0.709389361
[0.10, 1.80]	0.73951	0.712038	0.709654	0.7094128	0.709389318
[0.10, 1.70]	0.73916	0.712067	0.709650	0.7094131	0.709389347
[0.10, 1.60]	0.73947	0.712035	0.709653	0.7094134	0.709389314
[0.10, 1.50]	0.73972	0.712058	0.709649	0.7094130	0.709389337
[0.10, 1.40]	0.73977	0.712064	0.709650	0.7094131	0.709389343
[0.10, 1.30]	0.73949	0.712036	0.709653	0.7094128	0.709389316
[0.10, 1.20]	0.73932	0.712083	0.709652	0.7094132	0.709389362
[0.10, 1.10]	0.73958	0.712045	0.709648	0.7094129	0.709389324
[0.10, 1.00]	0.73966	0.712053	0.709649	0.7094129	0.709389332
[0.10, 0.90]	0.73942	0.712093	0.709653	0.7094133	0.709389372
[0.10, 0.80]	0.73958	0.712045	0.709648	0.7094129	0.709389324
[0.10, 0.70]	0.69999	0.699999	0.699999	0.6999999	0.699999999
[0.10, 0.60]	0.59999	0.599999	0.599999	0.5999999	0.599999999
[0.10, 0.50]	0.49999	0.499999	0.499999	0.4999999	0.499999999
[0.10, 0.40]	0.39999	0.399999	0.399999	0.3999999	0.399999999
[0.10, 0.30]	0.29999	0.299999	0.299999	0.2999999	0.299999999
[0.10, 0.20]	0.19999	0.199999	0.199999	0.1999999	0.199999999

Tabela 10: Wyniki dla warunku 2

Tutaj wyraźnie widoczne jest to samo zjawisko: po przekroczeniu przez jeden z końców x równego pierwiastkowi wyniki są całkowicie niepoprawne.

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	1.999	0.757	0.7136	0.70980	0.709428
[0.20, 1.90]	1.157	0.730	0.7112	0.70957	0.709406
[0.30, 1.90]	0.827	0.717	0.7102	0.70946	0.709394
[0.40, 1.90]	0.739	0.711	0.7095	0.70949	0.709401
[0.50, 1.90]	0.722	0.712	0.7107	0.70951	0.709400
[0.60, 1.90]	0.731	0.722	0.7108	0.70953	0.709401
[0.70, 1.90]	0.745	0.712	0.7097	0.70941	0.709390

Tabela 11: Wyniki dla warunku 1

	0.01	0.001	0.0001	0.00001	0.000001
[0.10, 1.90]	0.739	0.7120	0.70965	0.7094132	0.70938936
[0.20, 1.90]	0.739	0.7120	0.70965	0.7094132	0.70938932
[0.30, 1.90]	0.739	0.7122	0.70965	0.7094148	0.70938965
[0.40, 1.90]	0.749	0.7127	0.71011	0.7094139	0.70938942
[0.50, 1.90]	0.789	0.7222	0.70966	0.7094131	0.70938940
[0.60, 1.90]	0.877	0.7122	0.70964	0.7094143	0.70938943
[0.70, 1.90]	0.745	0.7126	0.70974	0.7094223	0.70939023

Tabela 12: Wyniki dla warunku 2

Zgodnie z obserwacjami liczby iteracji, dla dokładności 0.01 (w przedziałach, gdzie założenie jest jeszcze spełnione) dla warunku 1 występują istotne błędy (np. $x = 1.99$ dla przedziału $[0.1, 1.9]$ z dokładnością 0.01). Są one spowodowane prawdopodobnie użytym kryterium stopu: dwie kolejne wartości są na tyle blisko siebie, że rutyna jest przerywana, pomimo że do pierwiastka jest jeszcze daleko.

1.3 Porównanie i wnioski

Na podstawie obliczonych wartości widać, że metoda Newtona praktycznie w każdym przypadku potrzebuje znacznie mniejszej liczby iteracji niż metoda siecznych, żeby osiągnąć tę samą dokładność, oraz jej wyniki są bardziej konsekwentne względem punktu startowego. Należy jednak pamiętać, że do wykorzystania metody Newtona musi być spełnione więcej założeń, potrzebna jest znajomość pochodnej funkcji oraz (co nie wystąpiło w tym przypadku) nie zawsze jest zbieżna do pierwiastka funkcji. Stąd najlepiej jest stosować w połączeniu metodę Newtona oraz metodę siecznych lub bisekcji, gdy użycie metody Newtona z jakiegoś powodu nie jest możliwe.

2 Problem 2

2.1 Opis problemu

Główną ideą problemu jest rozwiązanie układu równań metodą Newtona.

$$\begin{cases} x_1^2 + x_2^2 - x_3^2 = 1 \\ x_1 - 2x_2^3 + 2x_3^2 = -1 \\ 2x_1^2 + x_2 - 2x_3^2 = 1 \end{cases}$$

Eksperymenty zostaną przeprowadzone dla różnych wektorów początkowych. Sprawdzona zostanie liczba rozwiązań układu, przy jakich wektorach początkowych metoda nie zbiega do rozwiązania oraz to jakie wektory początkowe doprowadzają do jakiego rozwiązania. Zastosowane zostaną dwa różne kryteria stopu (analogiczne do problemu 1, normy euklidesowe):

1. $\|X_{(i+1)} - X_{(i)}\| < \rho$
2. $\|F(X_i)\| < \rho$

2.2 Opracowanie

Niech

$$F(X) = \begin{bmatrix} f_1(X) \\ f_2(X) \\ f_3(X) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} x_1^2 + x_2^2 - x_3^2 - 1 \\ x_1 - 2x_2^3 + 2x_3^2 + 1 \\ 2x_1^2 + x_2 - 2x_3^2 - 1 \end{bmatrix}$$

Metoda Newtona dla układów równań jest analogiczna jak dla równania nieliniowego z tą różnicą, że zamiast pochodnej używany jest jakobian macierzy, w tym przypadku:

$$J(X) = \begin{bmatrix} 2x_1 & 2x_2 & -2x_3 \\ 1 & -6x_2^2 & 4x_3 \\ 4x_1 & 1 & -4x_3 \end{bmatrix}$$

Wówczas

$$X_{k+1} = X_k - \frac{F(X_k)}{J(X_k)}$$

Czyli

$$X_{k+1} = X_k - J(X_k)^{-1}F(X_k)$$

Gdzie $J(X_k)^{-1}F(X_k)$ jest rozwiązaniem układu równań $J(X_k)S = F(X_k)$, więc

$$X_{k+1} = X_k - S$$

Program obliczający rozwiązanie układu napisany został w języku Python, układ równań rozwiązywany za pomocą `numpy.linalg.solve()`.

Układ nie jest trudny do obliczenia metodami analitycznymi, ma on cztery rzeczywiste rozwiązania:

- $x_1 = -1, x_2 = 1, x_3 = -1$

- $x_1 = -1, x_2 = 1, x_3 = 1$
- $x_1 = \frac{1}{2}, x_2 = 1, x_3 = -\frac{1}{2}$
- $x_1 = \frac{1}{2}, x_2 = 1, x_3 = \frac{1}{2}$

W metodzie Newtona rozważane były wektory początkowe z przedziału $[-1, -1, -1]$ do $[1, 1, 1]$ indywidualnie dla każdej współrzędnej, w różnych kombinacjach. Taki wybór uzasadniony jest faktem, że w tym przedziale znajdują się wszystkie rozwiązania oraz pozwala on na zbadanie przewidywanych zjawisk, jak wektory, dla których metoda nie zbiega do rozwiązania.

2.3 Wnioski